

СПЕЦИФІКАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ МОТИВІВ У ТВОРЧОСТІ ФІЛІПА СІДНІ ТА БАХАДИР ГЕРАЙ ХАНА І (РЕЗМІ)

Стаття присвячена аналізу специфікації гендерних мотивів лірики Ф. Сідні та Бахадир Герай Хана І у компаративному аспекті. Дослідження функціонування гендерних мотивів репрезентує не тільки особливості творчості англійського та кримськотатарського поетів, а й взаємодію літературних явищ західної та східної лірики у поетичному та мотивному контекстах.

Ключові слова: Філіп Сідні, Бахадир Герай Хан І, гендер, мотив, специфікація, компаративний аспект.

Вивчення національних літератур, їхніх епох і періодів за допомогою наукової компаративістики дають можливість повному й глибше інтерпретувати літературні тексти, їхні генетико-контактні зв'язки і взаємодію літературних явищ, через які формуються теоретико-методологічні засади компаративного аспекту вивчення літератури [2, с. 5–44]. У даній статті **об'єктом** виступає творчість видатних письменників національних (англійської та кримськотатарської) літератур, **предметом** – гендерні мотиви. Функціонування гендерних мотивів в ліриці англійського та кримськотатарського поетів репрезентується у компаративному аспекті.

Лірика Філіпа Сідні (1554–1587), одного з найвидатніших поетів англійського Ренесансу XVI ст., багато разів освітлювалась у дослідженнях як західних так й східних науковців. Проте огляд цих досліджень виявив й певні лакуни в аналізі його творчості, зокрема низка контекстів лірики Філіпа Сідні ще далека від системного й детального вивчення. Серед таких контекстів можна назвати: гендерний та мотивний, особливо в їх поєднанні. Необхідно зазначити, що лірика Ф. Сідні неодноразово розглядалася в компаративному аспекті із творчістю Е. Спенсера та В. Шекспіра, але жодного разу не порівнювалася зі східними поетами, тим більш з маловідомим українському читачеві крим-

ськотатарським поетом й ханом з роду Гераїв – Резмі (1602–1641), що й презентує **актуальність та новизну** даної наукової роботи. Ми вважаємо, що аналіз функціонування гендерних мотивів в творчості двох поетів виявить додаткові значення їх ліричних текстів, а порівняння специфікації гендерних мотивів розкриє глибинний зміст творчості Ф. Сідні та Резмі (під специфікацією ми розуміємо функціонування гендерних мотивів у ліричному тексті). Саме ці два компоненти **мети** статті формують **завдання** даної наукової роботи: 1) проаналізувати функціонування гендерних мотивів лірики Ф. Сідні; 2) розглянути специфікацію гендерних мотивів поетичного тексту Резмі; 3) порівняти специфікацію гендерних мотивів в ліриці обох авторів (Ф. Сідні та Резмі). Матеріалом виступають зовні прості, але внутрішньо вельми не прості ліричні тексти класика англійської поезії XVI ст. Ф. Сідні *"What Length of Verse?.."/"Якої довжини вірш?.."* (1580); та кримськотатарського поета початку XVII ст. Бахадир Герай Хана I, відомого під псевдонімом Резмі *"На ніжний пух коханих щік твоє упало пАсмо..."*.

Поєднуючи поняття мотив і гендер, ми розглядаємо гендерну характеристику мотиву. Так, *гендерність* репрезентується як комплекс гендерно-маркованих значень, включаючи гендерні конотації, асоціативний потенціал та гендерну символіку. Гендерний мотив є компонентом гендерної парадигми тексту і картини світу (яка формується на стереотипах маскулінності й фемінності).

Біографічний та історико-літературний контексти. Філіп Сідні прожив коротке, але яскраве життя. Народився і виховувався Ф. Сідні у вищих колах британського суспільства XVI ст. Його батько був намісником Ірландії. Його мати належала до сімейства Дандлі: радників і намісників трону. Сама вона з раннього дитинства була конфіденткою королеви Єлизавети I. Історично Ф. Сідні відноситься до першого покоління гуманістів – потенційних лідерів майбутнього європейського суспільства. Під час своєї політичної кар'єри при дворі Єлизавети I, він не тільки зав'язує широке міжнародне коло друзів, але й завойовує повагу політиків та вчених своєю чарівністю і розумом. Невеликий проміжок часу з 1577–1588 рр. – ось все, що припало на долю Ф. Сідні-поета [5, с. 135–147]. Але цей час Ф. Сідні встигає

започаткувати нову англійську поезію. Він закликав використовувати будь-яку "чужу" національну традицію, якщо вона здатна збагатити традицію англійську. У версифікаційному плані Ф. Сідні спочатку відмовляється від акцентного алітерірованого староанглійського вірша (наприклад його поема "Вдача, Природа, Любів"). Однак тут же, на величезних швидкостях, Ф. Сідні сам відмовляється від колишнього проекту, замінивши його на новий, який виявився багатообіцяючим: на п'яти-стопний ямб з більш-менш природними наголосами. Такий його сонетний цикл "Астрофель і Стелла". Який за силою пристрасті і новаторства цикл можна порівняти з Петраркою [8].

Хан Резмі Бахадир Герай I при правлінні батька (1608–1610) був відправлений заручником до Стамбула, в маєток у село Янболу. Там Резмі навчався наукам і словесності у знавців літератури й вчених. Був добре освіченим, розумівся на суфійській філософії, західній (італійській) та східній поезії. У 1637 році став Ханом кримського ханства. Володарював він 4 роки і 6 місяців, аж до самої смерті [1]. Резмі мав хист до версифікування, а головне, писав любовно-філософські вірші кримськотатарською мовою, адаптуючи османську й перську традиції в кримськотатарській поезії, що сприяло розвитку мови і літератури кримських татар.

Поетичний контекст. Представлений текст Ф. Сідні візуально виглядає як англійський сонет (14 рядків, 2 останні – є емотивним й змістовним висновком до всього тексту), але схема римування цього твору – інша. Таким чином – це сім римованих двовірша, застаріла декласована "déclassé" схема віршування. Ранні поетичні тексти Ф. Сідні належать до квантативної групи системи версифікації, що характеризується нормативним чергуванням довгих та коротких складів. Хоча пізніше він експериментував з античними і сучасними англійськими розмірами віршування. В сонетах Ф. Сідні використовував лише чоловічу риму [9; 10, с. 689–699].

Ліричний текст Резмі – це газелі. Треба зазначити, що кримськотатарська поетична традиція тієї доби мала лише два відомі жанри: газелі та *qoşmalar*. Середньовічна кримськотатарська палацова поезія (до якої належить й текст Резмі) написані в метричній системі віршування арузі, яка також належить до квантативної групи. Хоча аруз (араб. аруд) є порівняно більшою ритміч-

ною одиницею [3]. Так ми можемо зазначити, що розвиток англійської та кримськотатарської систем віршування проходив на загальній культурній та літературній основі.

Гендерний контекст. Прототипом Мопси, про яку іде мова у тексті "Якої довжини вірш?..", можливо, є реальна жінка – Пенелопа Девера, яка відмовила Сідні й вийшла заміж за іншого. Саме після цієї відмови він починає активно сонетувати. Жіночий персонаж Мопса має гендерне амбівалентне значення. По-перше, цю породу собак в Англії мали лише аристократи, тобто жінка-Мопса має статус аристократки, або заможної городянки. По-друге, слово "мопс" в англійській мові має еквіваленти "pug"; "puggy"; "puck" – значення цього слова змінювалося й тлумачилося по-різному, у добу Сідні словом "pug" називали чоловіка-барковика та жінку-блудницю [7]. Тому жінка-Мопса вбирає одразу дві характеристики: аристократки й повії. Далі поет порівнює Мопсу з античними богами: Сатурном, Венерою, Паном, Юноною, Купідоном, Вулканом та Момусом. Експліцитно, для сучасного читача, все "виглядає" в Петрарчиній традиції сонетування, коли жіночий персонаж має усі відомі людству чесноти (вона недосяжна й ідеальна). Але імпліцитно, якщо вірш розглядати в контексті епохи Сідні, виходить, що сучасники автора добре розумілися на античній міфології (набагато краще ніж читачі XXI ст.) й знали риси богів: Сатурн був старий і негарний, Венера – не відзначалася цнотливістю, Пан – був порослий козячою шерстю і зовсім не ніжний, Юнона – була грізна на вигляд, Купідон – сліпий (посилав стріли навмання), Вулкан накульгував і рухався повільно, Момус – зло глузував з усіх інших богів [4, с. 187]. Таким чином, Ф. Сідні не лише не наслідує італійської традиції, а й перегортає її з "ніг на голову". Так через аналіз специфікації гендерних мотивів на перший погляд традиційний англійський сонет стає памфлетом із "вбивчою іронією".

Текст Резмі, можливо, присвячений його дружині Ханзаде Ханум (поетесі), переповнений суфійською символікою. Поет зображає суфія, який шукає сенс життя та намагається досягнути таємничість буття Аллаха. Істина від Бога (Аллаха) приходиться до нього через обличчя коханої, але її образ незрозумілий. Лице закриває пасмо, суфій його не бачить, він страждає від немож-

ливості побачити й пізнати ні своєї коханої, а ні істини Бога. З одного боку, через аналіз гендерних мотивів читач вбачає страждання поета через кохання до жінки, однак жінка ця неясна й невловима, вона не є особистістю, або персонажем, – вона лише образ (в англ. мові *character* та *image*) [6]. Головним персонажем виступає *він-суфій*, для якого милування й страждання образом коханої – є діалог з Богом (Аллахом).

Зіставляючи специфікацію гендерних мотивів обох текстів ми робимо висновок, що Ф. Сідні у своєму ліричному вірші майже ненавидить ту, якій присвячує його. Резмі захоплений вродою коханої, але її надмірна чарівність надає штучність та ірреальність жіночому образу. Страждання Резмі в ліричному тексті – є умовними, скоріш елементом наслідування традиції східної любовної поезії, аніж власним болісним досвідом. Злоба Філіпа Сідні, жорстока іронія та глузування з жіночого персонажа Мопси, навпроти, додає щирості його стражданням й переживанням. Сідні не пише експліцитно про біль, але відчуває її, Резмі ж пише про страждання, але не страждає, а скоріш упокоюється (як справжній суфій) невідомості кохання й Бога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Средневековые исторические источники востока и запада. Резми Бахадыр Герай. [Електроний ресурс]: Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Krym/XV/Rozovyj_kust_chanov/15.shtml?id=12935. – 03.04.15 – Загл. з екрана.
2. Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи. Антологія / За заг. ред. Дмитра Наливайка. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2009. – 487 с. – С. 5–44.
3. Усеинов Т.Б. Стихотворный метр в средневековой крымскотатарской и османской поэзии [Ел. ресурс] / Т.Б. Усеинов // Тюркологические публикации: Режим дост.: <http://turkology.tk/library/184>. – 2.04.15 – Загл. з екрана.
4. Contemporary Poetry and Contemporary Science / ed. by R. Crawford. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – P. 187.
5. Heatt, Kent A. The Sixteenth and Seventeenth Centuries // Poetry in English / An anthology. – New York, Oxford, 1987. – P. 135–267.
6. Glossary of Poetic Terms: [Електроний ресурс]: Режим доступа: http://highered.mheducation.com/sites/0072405228/poetic_glossary.html. – 2.04.15 – Загл. з екрана.
7. Online Etymology Dictionary: [Електроний ресурс]: Режим дост.: <http://www.etymonline.com/index.php?term=pug>. – 2.04.15 – Загл. з екрана.
8. Sir Philip Sidney: [Ел. ресурс]: Режим дост.: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/543122>. – 5.04.15 – Загл. з екрана.

9. Sir Phillip Sidney: His Meter and his Sonnets. – [Ел. ресурс]. –Режим дост.: [https://poemshape.wordpress.com/2009/03/29/sidney-his-meter-and-his-sonnets/]. – 2.04.15 – Загл. з екрана.

10. The Encyclopedia of English Renaissance Literature. [Garrett A. Sullivan, Jr., Alan Stewart]. – West Sussex, UK: Wiley-Blackwell, 2012. – 1360 p. – P. 689–699.

Стаття надійшла до редакції 24.04.15

С. Э. Трош, асист.

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

Спецификация гендерных мотивов в творчестве Филипа Сидни и Бахадыр Герай Хана I (Резми)

Статья посвящена анализу спецификации гендерных мотивов лирики Ф.Сидни и Бахадыр Герай Хана I в компаративном аспекте. Исследование функционирования гендерных мотивов представляет не только особенности творчества английского и крымскотатарского поэтов, но и взаимодействие литературных явлений западной и восточной лирики в поэтическом и мотивном контекстах.

Ключевые слова: Филип Сидни, Бахадыр Герай Хан I, гендер, мотив, спецификация, компаративный аспект.

S. Trosh, assist.

Institute of Philology, Taras Shevchenko University of Kyiv

Specification of gender motifs in the works of Philip Sidney and Bahadyr Geray Khan I (Rezmy)

In this article it is analyzed the specification of gender motifs in lyrics by Ph. Sidney and Bahadyr Geray Khan I in the comparative aspect. Study of the functioning of gender motifs shows not only the specifics of Crimean Tatar and English poets' works, but also the interaction of western and eastern literary lyric phenomena in the poetic and motivic contexts.

Key words: Philip Sidney, Bahadyr Geray Khan I, gender, motif, specification, comparative aspect.

УДК 821.111(73) Дж. Хеллер

М. М. Турияция, студ.

Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ ДИСКУРСУ ВІЙНИ У РОМАНІ ДЖ. ХЕЛЛЕРА "ПАСТКА НА ДУРНІВ"

У статті розглянуто питання співвіднесення роману Дж. Хеллера "Пастка на дурнів" із дискурсом Другої світової війни в американському суспільстві. Акцентовано увагу на явищі проблематизації, характерному